

MITE I RECONSTRUCCIÓ D'ARMAND OBIOLS

Pep Sanz Datzira

Universitat Autònoma de Barcelona

Consideracions prèvies

Durant força temps, si els lectors ens acostàvem a la figura d'Armand Obiols, semblava prou clar que no corresponia a la d'un escriptor prototípic del qual poguéssim identificar amb facilitat un corpus propi que és, fet i fet, allò que la societat entén que “produeix” un escriptor: llibres. Com veurem amb més detall, la difusió de l'obra del sabadellenc recollida en volums no va començar fins al 1973, dos anys després de la seva mort, quan van publicar-se onze composicions en el volum *Poemes*. Fins aleshores, per accedir a algun text d'Obiols calia capbussar-se, sobretot, a la premsa dels anys vint i trenta. Amb la guerra i l'exili posterior, el crític i poeta no va abandonar l'activitat literària i cultural, però la seva signatura, tret d'alguna aportació puntualíssima, ja no apareix ni en les publicacions que, amb una determinació impertèrrita, va endegar la diàspora catalana a Europa i a Amèrica, ni en els projectes que, amb dificultats de tota mena, van començar a esbossar-se a l'interior del país, per bé que fins ben entrada la dècada dels cinquanta, la relació d'Obiols amb alguns intel·lectuals de l'interior seguia viva.

Així les coses, i deixant de banda els lectors contemporanis d'Obiols, és a dir, els qui van viure la complexa vitalitat del món cultural del període d'entreguerres, la resta d'interessats hem accedit a l'escriptor a partir dels materials que se n'han anat recuperant d'ençà de la seva mort; sobretot —amb una continuïtat força esponjada—, a partir del 1988, quan va aparèixer el primer volum d'Obiols publicat per l'Ajuntament de Sabadell a la col·lecció «Ragtime», que amb la creació de la Fundació La Mirada el 1989 passà a integrar-se al seu fons editorial. De fet, tal com succeeix amb una part significativa del llegat de la Colla de Sabadell, la tasca de la Fundació ha estat cabdal per difondre'l, de la mateixa manera que sense els estudis i l'edició de materials endegada per alguns especialistes, l'aproximació que en fariem avui seria, de segur, més rudimentària. I és que en el cas d'Armand Obiols, les persones que s'han dedicat a estudiar-ne l'obra i la trajectòria, i a difondre-les, tenen una responsabilitat cabdal pel que fa a la imatge que

d'aquest escriptor s'ha traçat, poc o molt, la societat o, com a mínim, un reducte més o menys vast de lectors.

A banda dels estudis que s'ocupen del conjunt d'activitats menades per la Colla de Sabadell i que, per tant, són imprescindibles per conèixer els orígens literaris de l'escriptor (BACH 1991, 1992, 2002, 2018; BALAGUER 1998, 2010; CAMPILLO 1994, 2010; MARRUGAT 2008, 2017, i altres), s'han dedicat específicament a l'edició i a l'estudi del llegat del crític i poeta, entre d'altres, Miquel Bach (2018; OBIOLS 1988, 2016), Josep M. Balaguer (1995; OBIOLS 1996), Maria Campillo (2006), Maria Capdevila (1987), Josep Cruanyes (OBIOLS 2016), Jordi Marrugat (OBIOLS i CARNER 2013), Joaquim Sala-Sanahuja (OBIOLS 1988) i Anna Maria Saludes i Amat (OBIOLS 2004, 2006, 2010).

Durant dècades, la dificultat d'accedir a l'obra d'Obiols va contribuir sens dubte al reforçament d'una imatge més o menys pública que trobava en l'escriptor una figura força literària i sempre suggeridora: la del suposat “escriptor sense obra”, a partir de la qual, i gràcies a les vicissituds d'una vida agitada i tenyida d'un halo misteriós, ha anat forjant-se i repetint-se la història de Joan Prat i Esteve, esdevingut, ben aviat, *Armand Obiols*: «futur Goethe català», en paraules de Miquel Carreras (SALUDES I AMAT 2006: 14); d'un «extremat rigor crític —autocrític, sobretot— gairebé mortal», «l'esfinx que fou en vida» (GUANSÉ 1973: 16 i 21); «l'home més llibresc que he conegut», «d'un escepticisme còsmic i al capdavant paralitzador» (OLIVER 1973: 46 i 57); d'una «lucidez buida y autodestructora (GIMFERRER 1999: 279); «intel·lectual madur amb una obra inexistent» (PENALBA 2018: 111), etc. Pensar que en els elements d'aquesta història no hi treu el cap, en un moment o altre, la veritat, seria tan maldestre com creure que tampoc no ho fa, des de temps immemorials, en la mitologia. Ara bé, la recuperació progressiva del llegat d'Obiols i l'estudi del lloc que ocupa en la literatura catalana contribueixen, no pas a desmitificar-lo, en el sentit que solem donar a aquesta expressió, sinó a construir un relat més complex i més complet per explicar no només qui va ser, sinó com va incidir —en alguns casos de manera determinant— en algunes empreses i en algunes dinàmiques de primera importància per al sistema literari català. A les pàgines que segueixen, mirem d'oferir una pinzellada del que podríem considerar els quatre àmbits d'actuació principal d'Obiols com a intel·lectual, i ens fixem, només de passada, en la recepció d'alguns dels llibres que en els últims trenta anys han fet accessible una part de la seva obra.

La poesia

Com apuntàvem més amunt, els primers textos d'Obiols publicats en volum corresponen a la seva obra poètica. En l'etapa de formació, i abans d'adoptar el pseudònim que faria fortuna —inspirat, segons sembla, per un professor de l'Escola Pia, l'*hermano* Viola—, Joan Prat va començar a entrar en contacte amb els cercles literaris i culturals de la ciutat, abans de l'eclosió de l'anomenat Grup de Sabadell. A quinze anys, el 1919, col·laborà amb la *Revista de Sabadell* i amb el diari homònim amb poemes, sovint epigrames, literàriament propers a la lírica dels tan admirats Josep Carner i Joaquim Folguera, però inicialment també a la d'una ploma local com Pere Valls, que pocs anys després de l'entusiasme inicial no va poder escapar de les crítiques d'Obiols (MARRUGAT 2008: 21-27). A banda d'aquestes col·laboracions, i després d'haver guanyat la Flor Natural als Jocs Florals de Manresa el mateix 1919, la seva signatura es feu present en capçaleres com *Joventut*, *Revista Mensual de Cultura Cristiana*, i en alguns números de *Garba*. En aquesta revista, sorgida a redós de l'Acadèmia Catòlica —institució, al costat del Centre Català, on va començar l'activitat cultural d'Obiols i dels altres membres de la Colla— publicà alguns poemes, seguint sobretot el model dels escriptors que admirava. Entre aquests textos paga la pena de destacar «A la memòria de Joaquim Folguera», amb el qual col·laborà al número d'homenatge pòstum al poeta, l'octubre de 1921:

Res de clarins ni d'epitafis d'or;
 que s'agenolli la paraula ardida,
 que dringa encar la gràcia del record
 si ja ha caigut la cendra adolorida,
 i el seu silenci, de cantar golut,
 cerca dins l'aire del capvespre mut
 —tal com el flam que en la llanterna es tanca—
 el llavi que ha perdut,
 per delirar sota una lluna blanca.

També impulsà *Vibracions*. *Primera Fulla de Gimnàstica Espiritual*, que tot i el referent en què pot fer pensar —la revista *Un Enemic del Poble*, impulsada per Joan

Salvat-Papasseit, subtitulada *Fulla de Subversió Espiritual*—, no n'és, en cap cas, un homenatge. Ben al contrari, l'únic número que va veure la llum, el juliol de 1921, comprèn una mostra significativa dels autors noucentistes. L'admiració i l'interès que Obiols tenia per les propostes literàries sorgides d'aquest moviment —Carner, especialment—, van dur-lo a integrar allò que més l'interessava d'aquesta tradició —l'ambició d'homologació amb la resta de cultures nacionals; la codificació lingüística, la voluntat d'educar un públic—, i a desmarcar-se tant de la literatura que suposadament buscava dinamitar la tradició prèvia —d'aquí ve el distanciament amb les propostes de l'avantguarda— com dels epígons que, estancats en aquesta tradició, no veien la necessitat de superar-la o no tenien el talent per a fer-ho. És a dir, per fer-se-la seva i integrar-la en un projecte propi. Entre aquests últims cal comptar-hi alguns escriptors amb qui havia entrat en contacte en l'àmbit local, com Joan Arús o Jordi Pons.

Després de les primeres col·laboracions, tant Obiols com els companys de grup traslladaren el camp d'actuació de l'Acadèmia Catòlica a l'Acadèmia de Belles Arts. La plataforma per excel·lència a l'hora de donar a conèixer la seva poesia, que de l'inici de 1920 a l'estiu de l'any següent sumà fins a quaranta poemes, va ser el *Diari de Sabadell*, aleshores controlat pels homes del «Primer Grup del Diari» (COMADRAN 2014: 404), clars exponents de la tradició noucentista local. Cal esperar a la dictadura de Primo de Rivera el 1923 perquè el triumvirat format per Obiols, Oliver i Trabal prengui el control de la capçalera de referència a la ciutat i comenci, així, un programa d'intervenció cultural i social des de les institucions locals consolidades.

Els poemes corresponents a aquest primer període —en el qual, segons el seu editor, podem distingir-hi tres etapes (BACH 1988: 14-16)— van ser recollits en el que cronològicament és el segon llibre d'Armand Obiols: *Mirall antic i altres poemes*. Pràcticament tots els textos que s'hi recullen van ser publicats al *Diari de Sabadell* i, en una proporció molt menor, en altres revistes d'àmbit local. Quan va aparèixer aquest llibre el 1988, tot i la comercialització i la distribució molt possiblement restringida que deuria tenir, va gaudir d'un discret ressò crític. Van publicar-ne ressenyes o comentaris Francesc Parcerisas (1988), Jaume Medina (1988), que havia dedicat unes línies a l'Obiols crític en el seu capítol de la *Història de la literatura catalana* de l'editorial Ariel, i Manuel Forasté (1988), que havia estat vicepresident de la Fundació La Mirada.

Encara pel que fa a la producció poètica, després dels textos corresponents a la dècada de 1920, cal esperar, tenint en compte el llegat que coneixem fins ara, a l'etapa d'exili per retrobar l'Obiols poeta. D'aquest corpus en tenim notícia, d'una banda, amb el

que cronològicament és el primer llibre d'Obiols publicat, *Poemes. Oda a Catalunya. Cicle menor*, de 1973, i, de l'altra, a través de l'epistolari entre Carner i el sabadellenc, publicat el 2013. Un cop acabada la guerra europea, i després del calvari que va dur-lo a treballar en diverses feines, trobem Obiols a París, al costat de Mercè Rodoreda. El 1947, la Fundació Ramon Llull impulsà des de la capital francesa una nova etapa de la *Revista de Catalunya* i Obiols va ser-ne redactor en cap. Pocs anys després, i gràcies a la correspondència amb Josep Carner, ens assabentem que treballava, com a mínim, en dos projectes centrats en la poesia: «Cosmogonia», del qual no conservem mostres i que sembla que quedà en un estat embrionari, i «Cicle menor», publicat al volum de 1973. En aquest cas, es tracta de deu sonets d'art menor, el primer dels quals apareix datat l'agost de 1950. També sabem que abans d'aquest cicle menor havia enllestit l'«Oda a Catalunya», que va presentar als Jocs Florals de la Llengua Catalana a la convocatòria de 1948. Feia només dos anys, des del 1946, que la celebració del certamen havia “tornat” a Europa: el 1946 a Montpeller i el 1947 a Londres. Obiols hi obtingué l'Englantina d'Or pel seu poema de tema patriòtic, mentre que Mercè Rodoreda hi guanyà la Flor Natural. Sembla que la insistència de Carner fou decisiva perquè Obiols lliurés l'oda als Jocs Florals, celebrats el 7 de novembre a la Universitat de la Sorbona. En una carta del mes d'agost, es queixava del desprestigi que podia suposar per al certamen —atesa la dimensió simbòlica que hi anava associada— la quantitat de premis que s'hi lliuraven. Obiols (2013: 151-152) observava:

La polseguera de premis quasi infinitesimal els dona un aire de tómbola humanitària que seria molt escaient, si es celebressin en un llogarret. Si un francès desapassionat va a la festa em sembla que, davant la desfilada dels quaranta premiats, quedarà una mica perplex: serà difícilíssim de fer-li admetre que hi hagi a París tanta gent de talent. Tinc la vaga impressió que els nostres companys de causa es pensen que organitzem un ball d'envelat; és molt possible que a darrera hora decretin que s'ha d'anar a recollir el premi amb barretina morada. [...] Ara, la reina de la festa tindrà un tirat de masovera que dona menjar a l'aviram. Massa pintoresc.

L'oda premiada en el certamen i, com dèiem, publicada al primer llibre d'Obiols ha estat un dels pocs poemes de l'autor que, en certa manera, més ha transcendit. No pas perquè es pugui considerar popular —com és el cas d'altres odes esdevingudes cèlebres, com les de Verdaguer, Maragall o el seu company Pere Quart—, sinó perquè ha suscitat

l'admiració i el comentari d'alguns lectors destacats. Domènec Guansé (1973: 14), en el pròleg que encapçala el volum de 1973 publicat per Proa, valorava «l'equilibri entre ambdues exigències, un gran domini tècnic i lingüístic i alhora un intuïtiu coneixement de la psicologia del públic». Tampoc no passaven per alt a Guansé (1973: 14) les particularitats històriques que expliquen la composició d'aquest poema:

el problema que es plantejà Obiols davant la composició del poema, no era fàcil de resoldre. D'una banda, calia que fos un poema de circumstàncies, és a dir, destinat a exaltar els sentiments patriòtics dels assistents al certamen i dels possibles lectors. Però, ¿es podia limitar a compondre uns versos fàcils i arborats? Evidentment no era pas això el que n'esperaven els qui l'havien induït a participar als Jocs. D'altra banda, no podia sostreure's a la influència de Valéry que per a ell constituïa, tant com una estètica, una ètica. Així condicionat, es decantà cap a una solució insòlita: sotmetria un tema patriòtic a la tècnica pròpia de la poesia pura.

Aquest enllaç amb la poesia pura sembla que tampoc no ha passat desapercebut a un altre lector atent d'Obiols, en aquest cas molt més recent. Després de tretze anys sense fer-ho —exceptuant l'edició, el 2010, d'una plaquette de bibliòfil—, el 2014 Pere Gimferrer va tornar a publicar un llibre de poesia en català: *El castell de la puresa*, un títol inspirat en un vers de Stéphane Mallarmé que encapçala el recull. En la nota introductòria, Gimferrer (2014: 12) assegurava que el llibre havia estat escrit sota la inspiració de l'«Oda a Catalunya» d'Obiols:

la caixa és la mateixa que, amb generosos marges, acollí l'extraordinària «Oda a Catalunya» publicada per Proa l'any 1973 en el volum d'Armand Obiols, text de mètrica molt semblant a la meua ací. Reto així, també, homenatge al quarantè aniversari de l'aparició d'un recull per a mi decisiu com a lector».

Amb motiu de la publicació del llibre, Manel Ollé (2014) va entrevistar Gimferrer a *L'Avenç*. Preguntat per l'interès per Obiols, confirmava l'admiració que li despertava especialment l'«Oda a Catalunya» i es referia a les particularitats explicades per Guansé al pròleg que comentàvem més amunt, especialment en referència a la participació als Jocs Florals de París el 1948. L'admiració de Gimferrer pel sabadellenc es remunta, però, a molts anys abans: els retrats literaris que compilà a *Los raros* (1985) inclouen unes pàgines elogioses dedicades a Armand Obiols, que des de l'evident voluntat

literària i d'estil que les caracteritza, participen de la narració polifònica que ha donat lloc al mite de l'escriptor, tot i que alhora no eludeixen un raonament inevitable:

Ha habido, en este siglo y en esta península, pocos proyectos estéticos tan rigurosos como el de Armand Obiols, y pocos de ellos fueron asistidos por un talento tan evidente. Que, con todo, esta obra apenas haya pasado de ser una posibilidad, y que, incluso en el ámbito de la lengua catalana, los escasos fragmentos tangibles que de ella quedan hayan sido muy poco leídos, no es, desgraciadamente, sino hartamente natural. Las condiciones y aun, en lo que mínimamente llegó a existir, la realidad de un poeta de primer orden, se daban en Armand Obiols. Pero un planteamiento tan radical como el suyo, con tal voluntad de absoluto irrenunciable, si bien puede sobrevivir en el exilio interior —recordemos a J.V. Foix— o en un exilio que al menos mantenga el contacto con la propia lengua —recordemos a Cernuda—, difícilmente, en cambio, superará el extrañamiento, a la vez geográfico y lingüístico. (GIMFERRER [1986] 1999: 278)

A l'hora de publicar *El castell de la puresa*, en un gest que segurament més d'un lector va jutjar insòlit, Gimferrer va encarregar-ne el pròleg a Josep Pedrals, que a banda de ser una de les veus més consolidades i amb més projecció de la nova generació poètica, segons Gimferrer «és dels pocs que conec que el tenia present [*a Armand Obiols*]: se'l sap de memòria» (OLLÉ 2014: 16). Una manera, doncs, d'invocar un referent comú, exponent d'una tradició ben poc visible però amb un prestigi inqüestionat, i que serveix de nexa entre dos poetes —Gimferrer i Pedrals— amb una projecció social gairebé antagònica.

Per acabar el que fa referència a la poesia d'Obiols escrita a l'exili, amb la publicació el 2013 de *Cartes 1947-1953*, que reuneix l'epistolari amb Josep Carner, ens va arribar a les mans un nou recull, prou singular, compost per Obiols: el *Llibre de l'estrany capteniment de Josep Carner. Príncep de la poesia catalana*. Es tracta d'un poemari perfectament estructurat, que consta de tretze composicions datades a París el 1948, el mateix any de la participació als Jocs Florals. Totes les composicions mantenen un to satíric i són inspirades, com indica el títol, per un dels corresponents amb qui manté una correspondència més seguida durant aquest temps. D'entre els poemes, que tenen una unitat evident, no només temàtica sinó també per l'ordre que ocupen dins del llibre —que s'obre amb «Invocació» i es clou amb «Epitafi»—, en sobresurt «De profundis». Obiols cedeix la veu poètica a Carner i, amb aquesta apropiació peculiar,

demostrant una vegada més una capacitat de versificació virtuosa i un diàleg amb la tradició constant, ressegueix, podríem dir, el llegat del Carner poeta:

Jo sóc aquell que un jorn, tocat pel vostre dit,
 deixí l'amorf estol de la gent llosca:
 en el vessant l'eixut ho havia tot neulit
 i eren buits els graners inaudits de la nit;
 en boques dures una llengua tosca

balbucejava el mot discorde, el so indecís,
 com la d'albat no gens idoni a l'aula,
 com si entre llavi i llavi encara s'esmunyís
 l'antic ullal que tot ho feia agafadís,
 pel bruel malvenuda la paraula.

Quines egrègies messes, terra immemorial,
 vaig fer llevar a tos fangars patètics!
 Com ondulava l'or de la conca al tossal!
 En el buit fet pel vol jussà de la destrat
 jo vaig plantar mos arbres hipotètics.

Dels mots malconfegits, deixalles del tresor
 dissipat per maldestres en follia,
 vaig restaurar el perfil amb el vers que no mor,
 i al front em van cenyir la corona de llor
 perquè l'home ja l'home comprenia.

(OBIOLS 2013: 321, v. 11-30)

La traducció i la narrativa

A banda del conreu de la poesia, durant els primers anys d'activitat Obiols també publicà alguns contes, que han estat recuperats per la Fundació La Mirada, i algunes traduccions de narrativa estrangera, que van veure la llum, en primer lloc, a *Paraules*. *Revista Mensual d'Art i Literatura*, una publicació d'àmbit local. Entre 1922 i 1923,

Obiols donà a conèixer contes d'Arkadi Avertxenko, Tristan Bernard i Max i Àlex Fischer (MARRUGAT 2008: 32). Poc després, i ja des del *Diari de Sabadell*, entre 1924 i 1925, traduí contes d'Arnold Benet, Charles Dickens, Max i Àlex Fischer novament, Guillem Hauff, Lafcadio Hearn, Guy de Maupassant i Anton Txèkhov (MARRUGAT 2008: 43-44; IRIBARREN 2017: 95). Lluny de ser exemples anecdòtics, aquestes traduccions expliquen, al costat de la crítica i de la poesia de les quals l'escriptor ja havia donat una bona mostra, els interessos d'Obiols i la seva proposta, ja prou fonamentada en aquests anys, d'intervenció en el context literari català. L'ascendent noucentista que de manera prou evident hi havia en el projecte cultural dels tres integrants principals del Grup de Sabadell passava indefugiblement per la modernització i l'actualització de la tradició —local i nacional— de la qual se sentien hereus. La incorporació de literatura estrangera en aquesta tradició era una peça clau ja en els temps allunyats del Modernisme i, d'una manera evident —només cal pensar en un projecte com l'Editorial Catalana i en una figura com la de Josep Carner—, en el projecte polític i cultural del Noucentisme.

Pel que fa als contes d'autoria pròpia, es limiten a «Quim i Elvira», que evoca en to humorístic les dificultats amoroses de la parella protagonista, i que aparegué a *La Veu de Catalunya* el 1925, i a «El sastret i el diable», recreació d'una rondalla popular que, datada el 1928, havia quedat inèdita en vida d'Obiols. Totes dues peces van ser recuperades en forma de plaquette per la Fundació La Mirada, el 2008 i el 1997, respectivament.

La crítica literària i l'articulisme polític

Al costat de la de poeta, l'activitat d'Obiols com a crític literari és, sens dubte, la que explica millor la seva personalitat intel·lectual, i la que va canalitzar de manera més fecunda la seva aportació a la literatura catalana. Segurament això explica que una obra de referència, canònica durant molts anys, com la *Història de la literatura catalana* dirigida per Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas i publicada per Ariel, reservi un breu apartat al nostre autor en un capítol dedicat a la crítica. En aquestes pàgines, Jaume Medina (1987) assenyala la influència de la crítica francesa i remet, també, a l'ascendent que havia representat la crítica de Carles Riba i Joaquim Folguera per al sabadellenc. De la mateixa manera que ho hem vist referit a la poesia, els primers

textos aparegueren en el context de la premsa local i, en els anys de formació, s'ocuparen d'algunes qüestions de l'àmbit sabadellenc: sobretot, del comentari d'algunes plomes locals, entre les quals sobresurt el nom de Joaquim Folguera, que, si Obiols admirava com a poeta, en tant que crític podem dir que li serví de model:

Però la valor més admirable de l'obra de nostre difunt Joaquim Folguera, és la crítica literària; mercès al seu llibre, *Les noves valors de la poesia catalana*, a l'estranger s'han preocupat del moviment literari català, el qual llibre dona la valor justa i equitativa a les primeres figures de la poesia nostra. (citat a MARRUGAT 2008: 31)

Juntament amb les teoritzacions de Folguera, els assaigs de Carles Riba i, de manera molt especial, la seva lectura de la crisi de la novel·la a Catalunya, van tenir una influència decisiva en el projecte cultural d'Armand Obiols que, des de mitjan anys vint i fins i tot en el primer exili, va compartir amb els companys del Grup de Sabadell. Com s'ha explicat en més d'una ocasió, la proclamació de la República desplaçà el centre principal d'actuació del Grup de l'àmbit local a Barcelona, per bé que ja durant els anys vint i, especialment amb la creació de l'editorial La Mirada el 1925, gaudia d'un prestigi i una projecció notables. Abans, però, fins i tot prèviament a “l'assalt” al *Diari de Sabadell* per part dels tres escriptors el 1923 (BACH 2018: 76), Obiols ja exercia de corresponsal de *La Veu de Catalunya*, en la qual començà a utilitzar el pseudònim *White* per signar les col·laboracions. Aquest mateix sobrenom l'acompanyà a altres capçaleres d'àmbit nacional on es prodigà com a crític: a *La Publicitat*, que des de 1928 acollí articles seus, i a *La Nau*, dirigit per Antoni Rovira i Virgili. En aquest darrer, Obiols hi mantingué, entre 1928 i 1929, la secció «Buirac», que constitueix el corpus de crítica que ha estat recollit pòstumament (1996), amb el mateix títol, per la Fundació La Mirada. El segon volum d'Obiols que podem considerar de crítica literària és *Lectures del Romanticisme*, editat també per la Fundació La Mirada el 2006. En aquest cas, no es tracta d'articles apareguts a la premsa, sinó d'un curs, podríem dir-ne, de literatura universal que Obiols dirigí pels volts de 1927 a Montserrat Trabal, amb qui va casar-se en plena Guerra Civil. A diferència de la discreta acollida que havia tingut *Buirac* a la premsa d'àmbit general (RIPOLL 1997), les *Lectures* d'Obiols recuperades el 2006 van suscitar més interès de la crítica o del periodisme cultural (ARNAU 2006; GUILLAMON 2006; PUIGDEVALL 2006; RIPOLL 2006), potser en part perquè el llibre va aparèixer en

un context de recuperació editorial d'altres figures destacades de la generació de preguerra, com ara la de Ramon Esquerra.

A banda de la crítica recollida en volum, la revista *Els Marges* havia recuperat alguns articles que Obiols dedicà a la narrativa dels companys del Grup. Juntament amb una conversa entre Just Cabot i els tres integrants de la Colla (BALAGUER 1995), el crític comentava *Una tragèdia a Lil·liput*, d'Oliver, i les novel·les *L'home que es va perdre*, *Quo vadis, Sànchez?*, *Judita* i *Era una dona com les altres*, de Trabal. Més enllà de l'interès que la crítica d'Obiols pogués tenir, interessava veure, amb la recuperació d'aquests articles, com les posicions del sabadellenc havien influït en una de les polèmiques literàries més determinants dels anys vint: el debat sobre la novel·la.

Buirac (1996) i *Lectures de Romanticisme* (2006) són, per tant, els únics volums que recullen part de la crítica d'Obiols, tot i que en el conjunt de la seva obra aquest gènere és, sens dubte, el que més va cultivar. Per això Miquel Bach (2018: 78) considera que «l'obra de creació d'Armand Obiols cal cercar-la, en tot cas, en el corpus crític publicat fins a la guerra, d'una extensió gens menyspreable malgrat la fama d'escriptor sense obra que s'endugué a l'exili, obra crítica a la qual s'aplicà amb una erudició i una intel·ligència que el feien excel·lir sobre tots els de la seva generació».

La resta de col·laboracions, tant en els diaris esmentats com a la *Revista de Catalunya*, que sovintejaren a partir de 1928 i, de manera molt esporàdica, a *Mirador* (BACH 2017: 76), romanen, per tant, inèdites, si deixem a banda els estudis especialitzats (per exemple, CASTELLANOS 2005) que, no poques vegades, han trobat en la ploma lúcida de l'escriptor una peça valuosíssima per comprendre la literatura catalana de preguerra.

Gràcies a la seva tasca com a crític literari i com un dels impulsors de l'editorial La Mirada, Obiols entrà en contacte, doncs, amb algunes de les plomes més importants del país. Les principals capçaleres en què va col·laborar —*La Publicitat*, *La Nau* i *Revista de Catalunya*— eren properes al moviment d'Acció Catalana i, en el cas de les dues darreres, en especial a Antoni Rovira i Virgili. L'apropament d'Obiols a aquest partit va fer-se inequívoc un cop acabada la dictadura de Primo de Rivera, quan se'n feu membre i començà, així, a participar de manera molt activa en la vida política del país: com a orador i com a articulista a *La Publicitat* i al *Diari de Sabadell*. La primera part d'aquests escrits polítics van ser recopilats al volum *Hores decisives* (OBIOLS 2016), que comprèn els articles publicats durant la campanya del primer Estatut d'Autonomia. Tant en el pròleg de Josep Cruanyes que acompanya l'edició com en algunes ressenyes

dedicades al llibre, es destaquen sovint els paral·lelismes entre les anàlisis de la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol que feia l'autor i les que es fan del conflicte polític al Principat durant els últims anys (AMAT 2016; DURAN 2017; RIERA 2016).

L'acció cultural durant la guerra i l'exili

—Fer obra de creació en català, elaborar en català pura matèria espiritual, és fer pura i perenne obra antifeixista. Allò que podria semblar al distret una simple i comodíssima evasió cap als núvols de la ineficàcia, és, de fet, una evasió cap endins, envers l'entranya mateixa de la pàtria i de la guerra, on palpita la rel essencial del nostre dret. Evidentment, algú podria insinuar que, mentre a camp ras, la joventut catalana ofereix a Catalunya la seva vida i el seu destí, els intel·lectuals es mobilitzen a so d'escandalosos tabals, per posar-se, a cobert de perill i d'esforç, a daurar tortugues, delicadament i inútilment, amb purpurina; i que això equival a trair i a pair d'una manera hipòcrita. Però el que això digués demostraria càndidament que ignora per quins inefables camins els glops de perennitat solen pujar a flor de pell de les pàtries. De tots els fronts on Catalunya cal que vetlli i combati, el front de l'esperit, des del mes de juliol de l'any 1936 ençà per la pressió dramàtica d'exigències més immediates, ha estat el més negligit, no pas el més negligible. La *Revista de Catalunya*, òrgan renascut de la intel·ligència catalana, ve a lluitar en aquest front. Caldrà saludar-la amb emoció: com si saludéssim un nou combatent, inesperat, però efecíssim. (Citat per CAMPILLO 1994: 330)

El 23 de gener de 1938 Obiols, com a nou redactor en cap de la *Revista de Catalunya*, era entrevistat a *Treball*. Feia quatre anys, arran dels Fets d'Octubre de 1934, que la publicació impulsada el 1924 per Antoni Rovira i Virgili no es publicava i la Institució de les Lletres Catalanes, creada en plena guerra, entre d'altres, pel nucli d'escriptors sabadellencs, n'havia fet possible el retorn. Les paraules que citem d'Obiols, que fora de context podrien semblar hiperbòliques, s'han revelat, amb la perspectiva històrica, d'una justesa sorprenent. La *Revista de Catalunya*, que ja havia acollit col·laboracions d'Obiols des de 1928, durant les dècades que comprenen la Guerra Civil i l'exili, concentra, com poques institucions del país, la lluita erràtica per mantenir una certa continuïtat històrica en un territori virtual com és el de l'exili. L'ambició que guiava el projecte, en els dotze números publicats el 1938, en plena guerra, s'explica en bona

mesura per la tasca que va dur-hi a terme Obiols com a redactor en cap. El raonament que feia a *Treball*, a més, semblava compartit per un sector molt ampli del que Maria Campillo (1994: 330-334) anomena «el front cultural català»: els elogis que llegim a la premsa de l'època, que es feia ressò constant de la publicació, expliquen també els esforços que s'hi esmerçaren després, en les accidentades represetes a França i a Amèrica.

En la primera, entre desembre de 1939 i abril de 1940, que tingué lloc a París, i que es feu sota el patronatge de la Fundació Ramon Llull, creada recentment, Obiols va estar-hi implicat des de l'inici, tot i que el seu nom no constés en el comitè de redacció (CAMPILLO 2006: 261). En la correspondència dels anys posteriors, es veu com aquesta primera etapa, que inclou tensions i recels entre els impulsors, no satisfia Obiols, tot i l'entusiasme i la determinació inicials. En la segona represet que tingué lloc a París —i que correspon a la sisena etapa de la publicació, que inclou els números del 102 al 104—, el paper del crític hi fou, en canvi, molt diferent. La determinació amb què emprengué aquesta tasca era proporcional a les suspicàcies que li despertaven les temptatives anteriors, tant la de París el 1939-1940, com la de Mèxic, on va publicar-se un número triple el 1943. Així, el 1947, Obiols recuperà la posició de redactor en cap que havia tingut durant la guerra, fet que demostra que en aquesta etapa la seva implicació amb les institucions culturals catalanes no tan sols es mantenia intacta, sinó que conservava l'exigència i l'ambició que havia tingut a Catalunya a la preguerra. La represet de la publicació va acordar-se el 1946. Un any abans, el setembre de 1945, s'havia constituït el Govern de la Generalitat, amb Josep Irla de president. La feina d'Obiols en aquests anys d'exili pot resseguir-se en un volum esmentat anteriorment: *Cartes 1947-1953*, l'epistolari amb Josep Carner, que era membre, amb Pompeu Fabra, Just Cabot i J. Torres-Ibern, del comitè de redacció de la revista. Aquests textos revelen, també, la sintonia entre tots dos poetes, tant personalment com pel que fa al projecte cultural que en tot moment tenien present i que, a desgrat de la precarietat que suposava la vida cultural a l'exili, amb una diàspora repartida per Europa i Amèrica, es mantingué inalterable.

El fet que l'impuls d'Obiols, i de la resta d'implicats en l'empresa, no pogués assegurar a la *Revista de Catalunya* una continuïtat més perllongada, no es deu tant, però, a la precarietat a què al·ludíem, sinó al canvi de prioritats —és a dir: a la marginació que experimentà el front cultural a l'exili— un cop Josep Tarradellas assumí un paper primordial a la Generalitat. En una carta a Carles Pi-Sunyer, que havia estat conseller de cultura quan Obiols era al capdavant de la publicació, el crític expressava

així el decalatge que intuïa entre el seu projecte i les prioritats d'una part de l'elit exiliada:

Allò que m'irrita, allò que em fomenta aquest afany de denigrar que, àdhuc vestit d'ironia, estic segur que trobareu repelent, és, amic Pi, la indiferència, la frivolitat, la tendència cap al mínuscul, la incapacitat de veure més enllà de les circumstàncies [...]. Hi ha coses que només poden viure ultrades, com si existir per a elles volgués dir seguir un camí rectilini cap a llur caricatura [...] Per a mi Catalunya és una idea platònica a realitzar, no una història banal i depriment a reprendre ni un estret país poblat de gent molla i, a estones, una mica convulsa, admirable amb aquella ombra d'imaginació creadora que basta als administradors de propietats. Allò que m'esborrona és veure que hi ha infinitament més de fervor i de sensibilitat per a les coses transcendents en l'exiliat que enceta la novena anyada del seu calvari tallant pins a les Landes o menant una vida absurda en un suburbi glacial que no pas en la mitja dotzena d'administradors d'infinitesimals, de doctrinaris del no-res, de tàctics del buit que ací els representen i els maniobren sense comprendre que si avui, a París, hi ha encara un vestigi de Generalitat i espectres de partits i conclave de possibilistes és perquè una generació d'homes una mica desorbitats aconseguí d'inserir difícilment dues o tres idees en un país que per fluïxesa radical ja tenia un perfil de província. Però aquests empelts són inestables. Sense Estat que pugui precipitar-la en nació, Catalunya estarà sempre a punt de convertir-se en un país inhabitable de mestissos agres i sense estil si aquells que tenint a l'abast, a una cruïlla de l'atzar, els recursos indispensables, àdhuc si són mediocres, no els utilitzen per a refer l'operació. L'afer de la Revista és un detall, però un detall que revela: un símptoma. [...] He rebut cartes de minyons que es subscriuen i que em pregunten si poden pagar la subscripció a fi de mes: aquests minyons fan, sense jactància, un sacrifici superior al que fins ara ha fet la Generalitat, i, segurament, *molt* superior al que ara està disposada a fer. (Citat per CAMPILLO 2006: 268-269)

La carta a Carles Pi i Sunyer no era, de cap manera, un fet ocasional. Paral·lelament a l'activitat al capdavant de la *Revista de Catalunya*, segons informa Anna Maria Saludes (2010: 32), Obiols va mantenir una correspondència més o menys abundant amb personalitats significatives de la cultura catalana. Entre d'altres, per exemple, amb Pere Calders, Josep Maria Capdevila, Pompeu Fabra, Joan de Garganta, Josep Ferrater Mora, Cèsar August Jordana, Marià Manent, Joan Miró, Lluís Montanyà, Lluís Nicolau d'Olwer, Josep Pous i Pagès, Joan Puig i Ferreter, Carles Riba, Josep Tarradellas, Josep Valls, Fermí Vergés o Eugeni Xammar. També amb Rafel Tasis entre

1938 i 1951 —se n'ha publicat una sol carta a la plaquette *Bordeus*, 45 (OBIOLS 2004)—, i amb Antoni Rovira i Virgili (CAPDEVILA 1987), a més, és clar, de l'esmentada correspondència amb Carner i de la que va intercanviar-se durant dècades amb Mercè Rodoreda. Aquestes últimes cartes, com és sabut, són les úniques recollides en volum. Un cop liquidat l'intent de represa de la *Revista de Catalunya*, els lligams d'Obiols amb altres escriptors, i la seva participació en alguns projectes —bé que encara menys visible que als anys anteriors—, es perllongaren encara un temps. Així, gràcies a l'epistolari amb Carner ens assabentem de la col·laboració entre Obiols i Joan Puig i Ferrer. El 1949 aquest últim informà Obiols del projecte de reprendre Edicions Proa: el primer volum a l'exili es publicà a Perpinyà dos anys després, amb Puig i Ferrer, de nou, com a director. En la correspondència entre ell i Obiols (MARRUGAT 2013: 85-88) es recull la invitació, que fa tant al seu corresponsal directe com a Mercè Rodoreda, de participar al catàleg de Proa. Obiols no hi participà ni com a autor, ni com a traductor, però acceptà fer-se càrrec de la correcció en profunditat d'algunes novel·les del cicle *El pelegrí apassionat*; tot i la disparitat de criteris i de concepcions culturals, Obiols col·laborà amb l'escriptor en la correcció dels tres primers volums.

A més d'aquesta tasca, és ben coneguda la feina d'Obiols al costat de Mercè Rodoreda i el seguiment minuciós que feu de les seves obres (MARTÍNEZ ROCASPANA 2018). La publicació de *Cartes a Mercè Rodoreda* (OBIOLS 2010) —les que anaven en l'altra direcció van ser destruïdes per l'escriptora— va suscitar un interès força notable, tant des del punt de vista de la crítica més o menys especialitzada, com en l'àmbit del periodisme cultural: fent una cerca a la xarxa podem trobar més d'una desena de comentaris del llibre a la premsa d'àmbit general. En aquest cas, sembla que la part d'anècdota personal, vinculada a la relació entre els corresponsals, va ajudar al ressò obtingut per l'edició, d'un interès literari de primer ordre, tal com argumenta la lectura minuciosa que en va fer Meritxell Talavera (2012). Les cartes expliquen, a més de bona part de les peripècies de la parella protagonista, una de les facetes d'Obiols a l'exili: la que va vincular-lo més estretament a l'obra de Rodoreda. Ja hem vist, però, que l'activitat literària i cultural del crític no va limitar-se, en aquests anys, a un sol aspecte, tal com permet de resseguir l'epistolari amb Carner que va aparèixer quatre anys després de les cartes dirigides a Rodoreda, o la bibliografia acadèmica sobre l'activitat cultural a l'exili, que estudia, en part, la incidència d'Obiols en alguns intents de redreçament cultural durant els primers anys.

Consideracions finals

Primera. Els orígens d'Armand Obiols com a escriptor i intel·lectual són clàssics, equiparables a altres companys de generació, i molt semblants als dels altres membres del Grup de Sabadell. S'expliquen per la seva participació en les iniciatives i plataformes locals: tant en aquelles que, pel que fa a les concepcions literàries que vehiculaven es mirava amb certes reticències, com pel que fa a aquelles amb les quals participà de manera més activa, fins i tot programàtica, com el *Diari de Sabadell* a partir del 1923. A més de les múltiples actuacions a escala local, des d'un bon principi participà en les principals capçaleres del país: inicialment, a *La Veu de Catalunya* i, després, a *La Publicitat* i *La Nau*. En aquest últim cas, i ja a la dècada dels trenta, afegí a la seva tasca de crític un compromís polític inequívoc, lligat al catalanisme republicà d'Acció Catalana.

Segona. Un cop arribada la República, la intervenció social d'Obiols es feu més accentuada, en un primer moment, en el terreny polític, amb una participació activa en el partit i amb una intensa activitat d'orador, que el dugué a diversos punts del territori. Encara en el terreny polític i social, l'elaboració d'un nombre molt significatiu d'editorials per al *Diari de Sabadell* i *La Publicitat* dona testimoni de la seva implicació. Així mateix, l'aliança estratègica entre cultura i política que havia practicat el Noucentisme i que el Grup de Sabadell va saber modernitzar duent-la més enllà de la supeditació a un partit (en el Noucentisme, la Lliga), cristal·litzà, en el cas d'Obiols, en la seva tasca al capdavant de la *Revista de Catalunya* en unes circumstàncies crítiques, tant en el primer període en què fou nomenat redactor en cap —1938, amb la publicació de dotze números d'una exigència i qualitat altíssimes—, com en la segona etapa al capdavant de la revista, durant el 1947 des de París.

Tercera. Contràriament al que s'ha repetit en alguns papers, a l'exili —com a mínim durant les dues primeres dècades d'exili— Obiols no emmudeix. En aquestes circumstàncies, en què la diàspora catalana malda per reconstruir unes institucions mínimes que possibilitin l'existència de la literatura i la cultura catalanes, participa en els intents de redreçament cultural endegats sobretot a França, i ho fa, com altres plomes del país, fidel a la idea que l'excel·lència és l'única garantia d'una potencial represa cultural en el futur. Per això en aquests anys l'entesa i la complicitat amb Josep Carner, la poesia del qual l'havia enlluernat en els seus inicis, representa per a Obiols un

estímul. A banda del paper cabdal que juga a la *Revista de Catalunya*, la correspondència dispersa amb altres escriptors i primeres figures de la cultura catalana dona testimoni d'aquesta implicació absoluta durant el primer exili. Al costat d'això, la represa, certament discreta, de la poesia, dona alguns fruits, com l'«Oda a Catalunya», que més de mig segle després, i malgrat una difusió pràcticament anecdòtica, suscita un interès gens marginal en algunes de les primeres plomes de la literatura actual.

Quarta. L'obra cultural i literària d'Obiols va contribuir, al costat de moltes altres plomes, a la modernització del país, especialment durant la dictadura de Primo de Rivera i el període republicà. Conscient del llegat que li oferia la tradició noucentista — com altres escriptors de la seva generació i, especialment, com els seus compatricis de la Colla—, proclamada la República, Obiols va participar d'una aliança menys orgànica —més democràtica, més moderna— entre les institucions culturals i el poder polític, conscient també que, en l'esfera nacional catalana, aquest poder era més una força en construcció que no pas una realitat completa.

Bibliografia

- AMAT (2016): Jordi Amat, «Armand Obiols i l'Estatut del 32», *La Vanguardia. Culturas*, 13 agost.
- ARNAU (2006): Carme Arnau, «Defensa de la lectura», *Avui Cultura*, 7 desembre.
- BACH (1988): Miquel Bach, «Notícia d'Armand Obiols», dins: Armand Obiols, *Mirall antic i altres poemes*, Sabadell: Fundació La Mirada, p. 13-18.
- (1991-1992): Miquel Bach, «El “Coro” de Santa Rita, altrament anomenat Grup de Sabadell», *Arraona. Revista d'Història*, núm. 9 i núm. 10, p. 67-80 i 59-75.
- (2002): Miquel Bach, *La colla de Sabadell. Entre el Noucentisme i l'avantguarda*, Sabadell: Fundació La Mirada.
- (2018): Miquel Bach, *La Mirada*, Sabadell: Fundació La Mirada.
- BALAGUER (1995): Josep M. Balaguer, «Armand Obiols “critica” els companys de Sabadell», *Els Marges*, núm. 53 (setembre), p. 47-63.
- (1996): Josep M. Balaguer, «Armand Obiols 1928: contra la felicitat a Lil·liput», dins: Armand Obiols: *Buirac*, Sabadell: La Mirada, p. 9-56.

- (1998): Josep M. Balaguer, «La brevetat com a estratègia de reflexió literària en el grup de Sabadell», dins: *Actes del Primer Simposi Internacional de Narrativa Breu, I*, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Abadia de Montserrat, p. 143-163.
- BALAGUER i CAMPILLO, M. (2010): Josep M. Balaguer i Maria Campillo, «No va ser broma, el “Grup de Sabadell”», dins: *Una esperança desfeta. Sabadell, 1931-1945*, Sabadell: Ajuntament de Sabadell, Museus Municipals de Sabadell, p. 160-176.
- CAMPILLO (1994): Maria Campillo, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2006): Maria Campillo, «La construcció cultural a l'exili segons Francesc Trabal i Armand Obiols: espai real i espai imaginari», dins: Ramon Panyella i Jordi Marrugat (ed.), *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*, Barcelona: L'Avenç, p. 246-270.
- CAPDEVILA (1987): Maria Capdevila, «L'època de París de la *Revista de Catalunya* (1947) i l'epistolari Antoni Rovira i Virgili – Armand Obiols», *Revista de Catalunya*, núm. 11 (setembre), p. 142-179.
- CASTELLANOS (2005): Jordi Castellanos, *Escriure amb el ritme de la sang. La represa de la novel·la catalana (1925-1929)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- COMADRAN (2014): Marc Comadran, *El procés d'expansió del Noucentisme cap a «segones ciutats». El cas de Sabadell (1910-1923)*, tesi doctoral dirigida per Jaume Aulet, Universitat Autònoma de Barcelona.
- CRUANYES (2016): Josep Cruanyes, «Pròleg», dins: Armand Obiols, *Hores decisives*, Sabadell: Fundació La Mirada, p. 9-43.
- DURAN (2017): Lluís Duran, «Armand Obiols, *Hores decisives: abril-juliol 1932*», *Revista de Catalunya*, núm. 297 (gener-març), p. 202-208.
- FORASTÉ (1988): Manuel Forasté, «*Mirall antic*, la recopilació antològica d'Armand Obiols. Una mostra poètica de la seva obra», *El Món*, núm. 319 (juny), p. 41.
- GIMFERRER (1999): Pere Gimferrer, «Armand Obiols», dins: *Los raros*, Palma: Bitzoc, 277-279.
- (2014): Pere Gimferrer, *El castell de la puresa*, pròleg de Josep Pedrals, Barcelona: Proa.

- GUANSÉ (1973): Domènec Guansé, «Pròleg», dins: Armand Obiols, *Poemes*, Barcelona: Proa, p. 9-21.
- GUILLAMON (2006): Julià Guillamon, «Goethe a bon preu», *La Vanguardia. Culturas*, 16 d'agost.
- IRIBARREN (2017): Teresa Iribarren, «Notes sobre el conte en llengua anglesa a Catalunya durant la República», *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 24, p. 91-103.
- MARRUGAT (2008): Jordi Marrugat, «Armand Obiols i la configuració del Grup de Sabadell (1918-1928)», *Els Marges*, núm. 85 (primavera), p. 17-51.
- (2013): Jordi Marrugat, «Josep Carner i Armand Obiols: amistat, cultura i política en la fàbrica de la Catalunya moderna», dins: Armand Obiols i Josep Carner, *Cartes 1947-1953*, Sabadell: Fundació La Mirada, p. 9-98.
- (2017): Jordi Marrugat, «Creació crítica, crítica creativa: l'agitació cultural del Grup de Sabadell als anys 1924-1928», *Estudis Romànics*, núm. 3, p. 225-251.
- MARTÍNEZ ROCASPANA (2018): Lourdes Martínez Rocaspana, *Els dos principals consellers de Mercè Rodoreda: Obiols i Sales*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MEDINA (1987): Jaume Medina, «La crítica literària i la història de la literatura», dins: Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana*, vol. X, Barcelona: Ariel, p. 191-211.
- (1988): Jaume Medina, «Armand Obiols: *Mirall antic i altres poemes*», *Revista de Catalunya*, núm. 22 (setembre), p. 143-144.
- OBIOLS (1973): Armand Obiols, *Poemes*, pròleg de Domènec Guansé, notícia biogràfica de Joan Oliver, Barcelona: Proa.
- (1988): Armand Obiols, *Mirall antic i altres poemes*, edició i pròleg de Miquel Bach, introducció de Joaquim Sala-Sanahuja, Sabadell: Fundació La Mirada.
- (1996): Armand Obiols, *Buirac*, pròleg de Josep M. Balaguer, Sabadell: Fundació La Mirada.
- (1997): Armand Obiols, *El sastret i el diable*, Sabadell: Fundació La Mirada.
- (2004): Armand Obiols, *Bordeus, 45*, Sabadell: Fundació La Mirada.
- (2006): Armand Obiols, *Lectures del Romanticisme*, pròleg d'Anna Maria Saludes i Amat, Sabadell: Fundació La Mirada.
- (2008): Armand Obiols, *Quim i Elvira*, Sabadell: Fundació La Mirada.

- (2010): Armand Obiols, *Cartes a Mercè Rodoreda*, pròleg d'Anna Maria Saludes i Amat, Sabadell: Fundació La Mirada.
- (2016): Armand Obiols, *Hores decisives: abril-juliol 1932*, edició a cura de Miquel Bach, pròleg de Josep Cruanyes, Sabadell: Fundació La Mirada.
- OBIOLS i CARNER (2010): Armand Obiols i Josep Carner, *Cartes 1947-1953*, edició i pròleg de Jordi Marrugat, Sabadell: Fundació La Mirada.
- OLIVER (1973): Joan Oliver, «Notícia biogràfica», dins: Armand Obiols, *Poemes*, Barcelona: Proa, p. 43-58.
- OLLÉ (2014): Manel Ollé, «Pere Gimferrer. El poema, sempre per sobre del poeta», *L'Avenç*, núm. 398 (febrer), p. 10-21.
- PARCERISAS (1988): Francesc Parcerisas, «Bellesa», *El País. Quadern*, 3 novembre.
- PENALBA (2018): Neus Penalba, «El comparatisme d'Armand Obiols», dins: Antoni Martí Monterde i Teresa Rosell Nicolás (eds.), *Comparatistes sense comparatisme: la literatura comparada a Catalunya*, Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 111-123.
- PUIGDEVALL (2006): Ponç Puigdevall, «La passió de la crítica», *El País. Quadern*, 26 octubre.
- RIERA (2016): Ignasi Riera, «Hores decisives», *Avui*, 4 maig.
- RIPOLL (1997): Josep M. Ripoll, «Armand Obiols, *Buirac*», *Serra d'Or*, núm. 446 (febrer), p. 66.
- (2006): Josep M. Ripoll, «Armand Obiols, *Lectures del romanticisme*», *Serra d'Or*, núm. 561 (setembre), p. 64.
- SALA-SANAHUJA (1988): Joaquim Sala-Sanahuja, «Armand Obiols en temps de simbolisme», dins: Armand Obiols, *Mirall antic i altres poemes*, Sabadell: Fundació La Mirada, p. 21-27.
- SALUDES I AMAT (2006): Anna Maria Saludes i Amat, «Armand Obiols, entre el poder de la paraula i la força del silenci», dins: Armand Obiols, *Lectures del Romanticisme*, Sabadell: Fundació La Mirada, p. 11-30.
- (2010): Anna Maria Saludes i Amat, «Trenta anys d'amor i literatura», dins: Armand Obiols, *Cartes a Mercè Rodoreda*, Sabadell: Fundació La Mirada, p. 9-38.
- TALAVERA (2012): Meritxell Talavera i Muntané, «Armand Obiols, d'amant a aristarc», *Revista de Catalunya*, núm. 277 (gener-març), p. 118-132.